

VLADIMIR ČOLOVIĆ

ODREĐIVANJE I PRIMENA MERODAVNOG PRAVA U STVARIMA NASLEĐIVANJA U PRAVU EVROPSKE UNIJE

REGULISANJE PREDMETA NASLEĐIVANJA SA PREKOGRANIČNIM
ELEMENTOM U PRAVU EU – Uredba 650/2012

Problemi vezani za nasleđivanje u državama EU

Pitanje nasleđivanja u EU je, danas, veoma aktuelno, obzirom da, trenutno, oko 12.300.000 državljana zemalja članica živi u nekim drugim zemljama EU, a ne u svojoj matičnoj zemlji – zemlji porekla. Oko 450.000 nepokretnosti u sebi sadrži element inostranosti, što predstavlja oko 10% ukupnih nepokretnosti u Evropi. Vrednost tih nepokretnosti je oko 123 milijardi evra. Kao što vidimo, veliki broj lica koji imaju državljanstvo jedne zemlje članice, žive u drugoj zemlji članici. Svi oni nemaju nepokretnosti u vlasništvu, a koje se nalaze u drugoj zemlji. Međutim, navedeni broj od 450.000 nepokretnosti, govori da bogatiji Evropljani imaju problema sa primenom različitih pravila u različitim državama. Upravo zbog toga, postavilo se pitanje ujednačenog regulisanja pitanja nasleđivanja, koje bi dovelo do efikasnijeg rešavanja predmeta u ovoj oblasti, kao i do izbegavanja primene različitih pravila koja nisu u bliskoj vezi sa ostaviocem ili zaveštaocem¹.

Prof. dr Vladimir Čolović, naučni savetnik Instituta za uporedno pravo, Beograd.

¹ Lyon E., Why the EU Certificate of Succession is Good for Those Owning Property Abroad, <http://www.spearswms.com/asset-management/31940/why-the-eu-certificate-of-succession-is-good-for-those-owning-property-abroad.shtml> (pristup: 22.07.2013).

Uredba 650/2012

Zbog navedenih problema, u okviru EU je donesen akt koji bi trebao da doprinese bržem i pravičnijem rešavanju predmeta nasleđivanja. Uredba Evropskog parlamenta i Saveta br. 650/2012 o nadležnosti, merodavnom pravu, priznanju i izvršenju odluka i prihvatanju i sprovođenju autentičnih instrumenata u stvarima nasleđivanja i uvođenju Evropske potvrde o nasleđivanju (dalje: Uredba 650/2012)² je donesena 4. jula 2012. godine i ona se primenjuje na predmete nasleđivanja sa prekograničnim elementom. Znači, Uredba 650/2012 se primenjuje na nasleđivanje imovine umrlih lica. Ona se ne primenjuje na poreske, carinske i administrativne stvari³.

Donošenju Uredbe 650/2012 prethodilo je definisanje i usvajanje različitih dokumenata, koji su imali cilj da stvore osnov za donošenje akta koji će regulisati niz pitanja vezanih za nasleđivanje. Naime, Evropski Savet je na sastanku u Briselu 4. i 5. novembra 2004. godine usvojio program pod nazivom "Haški program: jačanje slobode, bezbednosti i pravde". U okviru tog programa, naglašena je potreba za usvajanjem pravila koja bi regulisala nasleđivanje, odnosno, sukob zakona, nadležnost, uzajamno priznanje i izvršenje odluka u oblasti nasleđivanja, kao i definisanje i uvođenje Evropske potvrde o nasleđivanju. Zatim, na sastanku, takođe, u Briselu 10. i 11. decembra 2009. godine, Evropski Savet je usvojio novi višegodišnji program koji se zove "Stokholmski program – otvorena i bezbedna Evropa služi i štiti građane". U tom programu Evropski Savet smatra da uzajamno priznanje odluka treba proširiti na oblasti koje nisu pokrivena, ali su još uvek od suštinskog značaja za svakodnevni život, na primer, na zakonsko i testamentalno nasleđivanje, uzimajući u obzir pravne sisteme zemalja članica, uključujući i javni poredak tih zemalja, kao i običaje i tradiciju tih zemalja⁴.

Kao što smo rekli, potreba za usvajanjem akta ove sadržine bila je velika, obzirom na niz pitanja i problema koji se ovde postavljaju, a vezani su za nasleđivanje i oblik nasleđivanja, status naslednika, status imovine, itd. Međutim, ti problemi su, najpre, vezani za posedovanje imovine u drugim državama i oni mogu biti veliki, imajući u vidu da svaka država primenjuje svoja pravila o nasleđivanju. No, kad su u pitanju članice EU, ti problemi će biti prevaziđeni Uredbom 650/2102, s obzirom da bi ovaj akt trebalo da pojednostavi pravila o nasleđivanju. Osnovno pravilo koje Uredba 650/2012 postavlja, jeste, da će se sva pitanja, vezana za imovinu ostavioca, raspraviti po zakonu zemlje u kojoj je ostavilac živeo, u momentu smrti.

² Regulation (EU) No 650/2012 of the European Parliament and of the Council of 4 July 2012 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and acceptance and enforcement of authentic instruments in matters of succession and on the creation of a European Certificate of Succession (Official Journal of the European Communities, L 201, 27.7.2012, p. 107–134).

³ Član 1 Uredbe 650/2012.

⁴ Preambula Uredbe 650/2012.

Najvažnije karakteristike Uredbe 650/2012

Utvrđiti osnovne ili najvažnije karakteristike jednog ovakvog akta je dosta teško, imajući u vidu institute koje one reguliše. Ipak, izdvojićemo četiri najbitnije karakteristike: 1) omogućavanje da se pitanje nasleđivanja sa elementom inostranosti uredi po jednom pravu, odnosno, pred jednim sudom ili drugim ovlašćenim organom; 2) zatim, građani, državljani članica, mogu da biraju da li će se na nasleđivanje primeniti pravo njihovog državljanstva ili njihovog prebivališta; 3) izbegavanje konkurentnih postupaka i donošenja više sudskih odluka koje bi bile u sukobu; 4) obezbeđenje uzajamnog priznavanja odluka zemalja članica. Uredba 650/2012 nikako ne menja nacionalna pravila o nasleđivanju. Nacionalna pravila će i dalje uređivati sledeća pitanja: 1) nasleđivanje od strane dece i supružnika; 2) primena porodičnog i imovinskog prava države članice, 3) primena poreskih propisa na imovinu ostavioca⁵.

Uredba 650/2012 omogućava da lica, koja žive u inostranstvu, izaberu pravo njihove zemlje, koje bi se primenjivalo na celokupnu njihovu imovinu u slučaju njihove smrti. Ako ne izaberu to pravo, primenjivaće se pravo po uobičajenom mestu stanovanja ostavioca.

*
* * *

Mi ćemo posvetiti pažnju, pre svega, određivanju i primeni merodavnog prava. Kao što smo naveli, to je i najvažnije pitanje koje reguliše Uredba 650/2012. Ali, kao što se vidi iz naziva Uredbe 650/2012, uvodi se i jedan poseban dokument – Evropska potvrda o nasleđivanju koja će omogućiti licu da dokaže da je naslednik ili administrator (upravnik) imovine ostavioca širom EU, čime se izbegavaju dodatni komplikovani administrativni i pravni postupci. Kratko ćemo posvetiti pažnju i ovom aktu. Takođe, Uredba 650/2012 pojednostavljuje mnoga pravila. Jedan i jedinstveni kriterijum za određivanje nadležnosti i prava koje će se primenjivati na ova pitanja, omogućiće brži, jednostavniji i ekonomičniji postupak. Za sada, pravila država članica su toliko različita da bi, u svakom slučaju, morala da se traži pravna pomoć. To stvara i određenu nesigurnost.

ODREĐIVANJE MERODAVNOG PRAVA U UREDBI 650/2012

U Uredbi 650/2012, autonomija volje u određivanju merodavnog prava ima glavnu ulogu⁶. Ipak, univerzalno pravilo je da će se primenjivati svako pravo, bez

⁵ Successions and wills, http://ec.europa.eu/justice/civil/family-matters/successions/index_en.htm (pristup: 22.07.2013).

⁶ Requejo M., Regulation N° 650/2012: Some Open Issues, <http://conflictoflaws.net/2013/regulation-no-6502012-some-open-issues/> (pristup: 21.07.2013).

obzira da li je ono pravo zemlje članice ili ne⁷. No, opšte pravilo je da će se merodavno pravo za nasleđivanje odrediti po prebivalištu ostavioca u vreme smrti, osim ako Uredbom 650/2012 nije drugačije određeno. Međutim, ako je iz okolnosti slučaja jasno da je ostavilac bio bliže povezan sa nekom drugom zemljom, a ne sa onom u kojoj je imao prebivalište u vreme smrti, tada će se primeniti pravo te druge države. Ostavilac može izabrati pravo, koje će u celini rešiti pitanje nasleđivanja, po svom državljanstvu koje je imao u trenutku izbora prava ili u trenutku smrti. Lice koje ima više državljanstva, može izabrati bilo koje od njih, a koje poseduje u trenutku izbora prava ili u trenutku smrti. Valjanost akta, kojim je izabrano pravo, utvrdiće se po izabranom pravu. Svaka izmena ili opoziv izbora prava, mora ispunjavati uslove, u pogledu forme za izmenu ili opoziv raspolaganja imovinom nakon ostaviočeve smrti⁸.

Merodavno pravo određeno Uredbom 650/2012 se primenjuje na sva pitanja u vezi sa nasleđivanjem. Tim pravom se uređuje sledeće: a) razlog, vreme i mesto pokretanja postupka nasleđivanja; b) određivanje korisnika, njihovih prava i obaveza koje su im određene od strane ostavioca, kao i određivanje drugih prava, uključujući i prava preživelog supružnika ili partnera; c) sposobnost nasleđivanja; d) lišavanje nasleđstva; e) pitanje transfera imovine naslednicima, kao i transfer legatarima, odricanje od nasleđa ili legata, f) ovlašćenja naslednika i izvršilaca testamenta i drugih lica koja upravljaju imovinom, pitanja u vezi sa prodajom imovine i isplate poverilaca; g) odgovornost za dugove; h) ograničenja raspolaganja imovinom, kao i potraživanja koja lica, koja su bliska ostaviocu, imaju prema imovini ili prema naslednicima; i) podela imovine; kao i druga pitanja⁹.

Raspolaganje imovinom za slučaj smrti i sporazum o nasleđivanju

Uredba 650/2012 uređuje, posebno, pojedine institute (koristićemo termine iz Uredbe 650/2012), kao što su raspolaganje imovinom za slučaj smrti i sporazum o nasleđivanju. Raspolaganje imovinom za slučaj smrti, uređuje se, u pogledu prihvatljivosti i materijalnog važenja, po pravu koje bi, po Uredbi 650/2012 bilo važeće za nasleđivanje lica koje je raspolagalo imovinom, ako je ono umrlo na dan, kada je sačinjeno navedeno raspolaganje. Izuzetno od navedenog, lice može izabrati pravo, po kome će raspolagati svojom imovinom za slučaj smrti, ako je ono prihvatljivo, a po članu 22 Uredbe 650/2012, što znači da može da iza-

⁷ Član 20 Uredbe 650/2012.

⁸ Članovi 21 i 22 Uredbe 650/2012; Frimston R., The European Union Succession Regulation (EU) No 650/2012, <http://www.lawskills.co.uk/articles/2012/10/the-european-union-succession-regulation-eu-no-6502012/> (pristup: 21.07.2013).

⁹ Član 23 Uredbe 650/2012; Coxall E., EU adopts new rules on inheritance law, <http://www.mayowynnebaxter.co.uk/blog/eu-adopts-new-rules-on-inheritance-law/> (pristup: 21.07.2013).

bere pravo po svom državljanstvu ili u trenutku izbora prava ili u trenutku smrti¹⁰.

Ukoliko se radi o sporazumu o nasleđivanju i ako se taj sporazum odnosi na nasleđivanje jednog lica, ono će biti regulisano, u pogledu prihvatljivosti, materijalnog važenja i obaveznog dejstva među ugovornim stranama, uključujući i uslove njegovog raskida, po pravu, koje se, po Uredbi 650/2012, primenjuje na nasleđivanje tog lica, ako je ono umrlo na dan zaključenja sporazuma. Ako se radi o sporazumu kod nasleđivanja više lica, on će biti prihvatljiv, samo ako je prihvatljiv po svim zakonima, koji bi uređivali nasleđivanja svih uključenih lica, ako su oni umrli na dan kada je sporazum zaključen¹¹.

Raspolaganje imovinom, za slučaj smrti, ako je zaključeno u pismenoj formi, važiće, ako je njegova forma u skladu sa sledećim pravima: a) pravo države u kojoj je izvršeno raspolaganje ili je zaključen sporazum o nasleđivanju; b) pravo države čije državljanstvo ima zaveštalac ili barem jedno od lica čije je nasleđivanje obuhvaćeno sporazumom o nasleđivanju, bilo u vreme kada je sačinjeno raspolaganje, odnosno, kada je sporazum zaključen, bilo u vreme smrti tih lica; c) pravo države u kojoj su zaveštalac ili barem jedno od lica čije je nasleđivanje obuhvaćeno sporazumom o nasleđivanju, imali prebivalište, bilo u vreme, kada je sačinjeno raspolaganje, odnosno, kada je sporazum zaključen, bilo u vreme smrti tih lica; d) pravo države u kojoj su zaveštalac ili barem jedno od lica čije je nasleđivanje obuhvaćeno sporazumom o nasleđivanju, imali uobičajeno boravište, bilo u vreme kada je sačinjeno raspolaganje, odnosno, kada je sporazum zaključen, bilo u vreme smrti tih lica; e) pravo države u kojoj se nalazi nepokretna imovina, ako se raspolaganje imovinom ili sporazum o nasleđivanju odnosi na te nepokretnosti. Navedena pravila će se primenjivati i u slučaju izmene ili opoziva ranijeg raspolaganja imovinom. Utvrđivanje činjenice da li zaveštalac ili bilo koje lice čije je nasleđivanje uređeno sporazumom o nasleđivanju, ima prebivalište u određenoj državi, reguliše se po pravu te države¹².

Teritorijalni i personalni sukob zakona

Uredba 650/2012 reguliše i teritorijalni i personalni sukob zakona. Kod država koje imaju više teritorijalnih jedinica, u svom sastavu, od kojih svaka ima svoja pravila u pogledu regulisanja nasleđivanja, unutrašnja pravila o rešavanju

¹⁰ Član 24, st. 1 i 2 Uredbe 650/2012.

¹¹ Član 25, st. 1 i 2 Uredbe 650/2012; Weiss K.M., Bigler M., EU Succession Regulation, <http://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=9b7ccffc-a79c-449d-91b4-aca1a877725c> (pristup: 21.07.2013).

¹² Član 27, st. 1 i 2 Uredbe 650/2012, Valverde S.M., Regulation (EU) No 650/2012 in matters of succession, [http://www.eyespain.com/blogs/servecosolicitors/8363/regulation-\(eu\)-no-6502012-in-matters-of-succession.aspx](http://www.eyespain.com/blogs/servecosolicitors/8363/regulation-(eu)-no-6502012-in-matters-of-succession.aspx) (pristup: 21.07.2013).

teritorijalnog sukoba zakona će odrediti primenu prava određene teritorijalne jedinice. Ukoliko ne postoje navedena pravila koja će rešiti unutrašnji sukob zakona, tada će se primeniti sledeća pravila: a) svako pozivanje na primenu zakona države koje je navedeno (po teritorijalnim jedinicama), a za potrebe utvrđivanja prava koje se primenjuje u skladu sa odredbama koje se odnose na redovno boravište umrlog lica, tumačiće se kao primena zakona teritorijalne jedinice u kojoj je umrlo lice imalo redovno boravište u vreme smrti, b) svako pozivanje na primenu zakona države koje je navedeno (po teritorijalnim jedinicama), a za potrebe utvrđivanja prava koje se primenjuje u skladu sa odredbama koje se odnose na državljanstvo umrlog lica, tumačiće se kao primena zakona teritorijalne jedinice sa kojom je umrlo lice imalo najbližu vezu; c) svako pozivanje na primenu zakona države koje je navedeno (po teritorijalnim jedinicama), a za potrebe utvrđivanja prava koje se primenjuje u skladu sa odredbama koje se odnose na druge elemente, kao povezujućih faktora, tumačiće se kao primena zakona teritorijalne jedinice, u kojoj se taj relevantni element nalazi¹³. Uredba 650/2012 rešava i interpersonalni sukob zakona. Ukoliko je u pitanju država koja ima dva ili više sistema prava ili skupa pravila koja se primenjuju na različite kategorije lica u vezi sa nasleđivanjem, svako pozivanje na zakon te države, tumačiće se kao pozivanje na primenu sistema prava ili skupa pravila, koja su određena zakonom koji je na snazi u toj državi. U odsustvu takvih pravila, primeniće se sistem zakona ili skup pravila sa kojima je umrlo lice imalo najbližu vezu¹⁴. Ako se radi o unutrašnjem sukobu zakona između samih teritorijalnih jedinica, u okviru jedne države, tada se ne moraju primeniti odredbe Uredbe 650/2012 koje se odnose na teritorijalni sukob zakona¹⁵.

*Određivanje merodavnog prava za druga pitanja
koja reguliše Uredba 650/2012*

Uredba 650/2012 uređuje i važnost izjave o prihvatanju ili odricanju od nasleđivanja. Naime, izjava o prihvatanju ili odricanju od nasleđa, odnosno, legata ili rezervisanog dela nasleđa, kao i izjava koja je sačinjena tako da ograničava odgovornost lica koje je dalo istu, biće važeća, ako ispunjava uslove po: a) pravu koje je merodavno za nasleđe, a koje je regulisano u članovima 21 i 22 Uredbe 650/2012, o kojima je bilo reči; ili b) po pravu države u kojoj lice, koje je dalo izjavu, ima redovno boravište¹⁶.

Uredba 650/2012 sadrži i određena ograničenja u primeni merodavnog prava po njenim odredbama. Naime, kada zakon države u kojoj se nalazi određena

¹³ Član 36 Uredbe 650/2012, Coxall E., EU adopts new rules on inheritance law, op. cit.

¹⁴ Član 37 Uredbe 650/2012.

¹⁵ Član 38 Uredbe 650/2012.

¹⁶ Član 28 Uredbe 650/2012.

nepokretnost ili određen privredni subjekt, preduzeće ili drugi oblik, kao i druge kategorije imovine koja čini naslednu masu, sadrži posebna pravila, za ekonomska, porodična i socijalna pitanja, nameće određena ograničenja koja se odnose ili utiču na nasleđivanje navedene imovine, tada će se ta pravila primenjivati u meri, u kojoj se, prema zakonu te države, primenjuju, bez obzira na zakon koji se primenjuje na nasleđivanje¹⁷.

Ako imovina, kojom je zaveštalac raspolagao za slučaj smrti, nema naslednika ili legataru, kao i, ako nema fizičkog lica kao zakonskog naslednika, ne isključuje se pravo država članica ili entiteta, ako su ti entiteti ovlašćeni u ovakvim situacijama od strane država članica, da prisvoje tu imovinu koja se sastoji od nepokretnosti na njihovim teritorijama, ali, pod uslovom, da se poveriocima omogućiti da mogu namiriti svoja potraživanja iz te imovine u celini. Naravno, to mora biti u skladu sa merodavnim pravom koje se primenjuje na nasleđivanje, a u vezi sa primenom Uredbe 650/2012¹⁸.

Uredba 650/2012 uređuje i pitanje komorijenata. Naime, kada dva ili više lica, kod kojih se primenjuju različita prava po pitanju nasledstva, umre u okolnostima u kojima je neizvestan momenat njihove smrti, a gde ta prava imaju različite odredbe za takve situacije ili uopšte ne sadrže odredbe o tome, tada ni jedno od preminulih lica neće imati nikakva prava na nasleđivanje drugog ili drugih lica¹⁹.

Primena zakona bilo koje treće države koja je određena Uredbom 650/2012, podrazumeva primenu pravila zakona koji je na snazi u toj državi, uključujući i pravila Međunarodnog privatnog prava. To se odnosi na zakon države članice i na zakon treće države koja će primeniti svoje pravo. Znači da je prihvaćen institut *renvoi*. Međutim, Uredba 650/2012 isključuje primenu *renvoi* u određenim situacijama²⁰. Naime, ovaj institut se neće primenjivati, kada je u pitanju primena opštih pravila o određivanju merodavnog prava, tj. kod primene članova 21 i 22 Uredbe 650/2012. Zatim, *renvoi* se neće primenjivati ni u slučaju izmene ili opoziva ranijeg raspolaganja imovinom²¹, kao ni kada je u pitanju primena odredbe koja reguliše važnost izjave o prihvatanju ili odricanju nasleđa ili legata²², a ni u slučaju kada se primenjuje odredba koja se odnosi na određena ograničenja u primeni merodavnog prava²³.

¹⁷ Član 30 Uredbe 650/2012.

¹⁸ Član 33 Uredbe 650/2012.

¹⁹ Član 32 Uredbe 650/2012.

²⁰ Član 34 Uredbe 650/2012, Frimston R., The European Union Succession Regulation (EU) No 650/2012, op. cit.

²¹ Član 27, st.2 Uredbe 650/2012.

²² Član 28 Uredbe 650/2012.

²³ Član 30 Uredbe 650/2012.

DRUGA PITANJA OD VAŽNOSTI ZA PRIMENU
UREDBE 650/2012

Uredba 650/2012 definiše određene institute koji se regulišu u njenim odredbama, a o nekima smo govorili u ovom radu. Mi ćemo se osvrnuti na tri instituta. Naime, Uredba 650/2012 pod nasleđivanjem podrazumeva nasleđivanje imovine umrlog lica, koje podrazumeva sve oblike prenosa sredstava, prava i obaveza u slučaju smrti, bilo putem dobrovoljnog prenosa, odnosno, raspolaganjem imovinom za slučaj smrti, bilo putem prenosa imovine sa ostavioca na naslednika²⁴. Sporazum o nasleđivanju je ugovor koji je rezultat zajedničke volje, kojom se, sa ili bez naknade, stvara, menja ili prekida pravo na buduću imovinu ili imovinu jednog ili više lica koje su ugovorne strane u tom sporazumu²⁵. Pod raspolaganjem za slučaj smrti, Uredba 650/2012 podrazumeva volju i zajedničku volju²⁶.

Stupanje na snagu

Uredba 650/2012 je stupila na snagu dvadesetog dana od dana objavljivanja u Službenim novinama EU, odnosno, 16. avgusta 2012. godine. No, ona će se primenjivati na predmete nasleđivanja lica koja će umreti nakon 17. avgusta 2015., što znači, tri godine nakon stupanja na snagu. Ako je ostavilac izabrao merodavno pravo za života, koje će se primenjivati na nasleđivanje, odnosno, kako to Uredba 650/2012 navodi, pre 17. avgusta 2015, to pravo će se primenjivati, ako je u skladu sa odredbama ovog akta, odnosno, ako je u skladu sa pravilima Međunarodnog privatnog prava, koja su bila na snazi, u vreme kada je ostavilac izabrao pravo, bilo u državi u kojoj je imao prebivalište, bilo u državi čije je državljanstvo imao. Slična pravila se primenjuju i ako je u pitanju raspolaganje imovinom, koje je određeno od strane ostavioca za života, odnosno, pre 17. avgusta 2015. godine²⁷.

Odnos Uredbe 650/2012 i drugih međunarodnih izvora

Uredba 650/2012 ne utiče na primenu međunarodnih ugovora kojima su države članice bile obavezane u momentu usvajanja te Uredbe, a koji regulišu ista pitanja kao i Uredba 650/2012. Ali, države članice koje su potpisale Hašku konvenciju o sukobu zakona u pogledu oblika testamentarnih raspolaganja od 5. oktobra 1961. godine, nastaviće i dalje da primenjuju odredbe te Konvencije,

²⁴ Član 3, st. 1(a) Uredbe 650/2012.

²⁵ Član 3, st. 1(b) Uredbe 650/2012.

²⁶ Član 3, st. 1(d) Uredbe 650/2012.

²⁷ Članovi 83 i 84 Uredbe 650/2012, Valverde S.M., Regulation (EU) No 650/2012 in matters of succession, op. cit.

osim člana 27, koji se odnosi na formalnu punovažnost testamenta. Ipak, Uredba 650/2012 će imati u prednost u primeni, kada su u pitanju države članice koje su potpisnice i drugih međunarodnih izvora u ovoj oblasti²⁸. Isto tako, Uredba 650/2012 neće uticati na primenu Uredbe br. 1346/2000 o postupcima insolventnosti od 29. maja 2000. godine²⁹.

EVROPSKA POTVRDA O NASLEĐIVANJU

Napred smo rekli da Uredba 650/2012 uvodi dokument kojim se postupak nasleđivanja u prekograničnim stvarima pojednostavljuje i čini efikasnijim. Ovde ćemo izložiti samo osnovne karakteristike ovog dokumenta, imajući u vidu da je neophodno spomenuti ovaj akt, kada se govori o Uredbi 650/2012, kao i da se kod izdavanja potvrde primenjuju interesantna pravila koja se odnose na činjenicu da autonomija volje kako ostavioca, tako i stranaka, dovodi do određivanja nadležnosti. Opšta nadležnost suda za izdavanje Potvrde se određuje po mestu u kome je pokojnik (ostavilac) imao prebivalište u momentu smrti. Taj sud ima nadležnost da odlučuje u stvari nasleđivanja u celini³⁰. Ako je ostavilac izabrao mero-davno pravo za rešavanje pitanja nasleđivanja u vezi njegove imovine i ako je to pravo zemlje članice, stranke se mogu sporazumeti da sud te zemlje ima isključivu nadležnost da rešava u toj stvari. Svaka komunikacija elektronskim putem koja obezbeđuje trajan zapis sporazuma smatraće se ekvivalentom pismene forme³¹.

Uredba 650/2012 određuje da Potvrda neće zauzimati mesto sličnim internim dokumentima koje se koriste u zemljama članicama u slične svrhe. Ali, kada se Potvrda izda za upotrebu u drugoj članici, ona će proizvoditi efekte koje određuje Uredba 650/2012³². Potvrda se izdaje za upotrebu od strane naslednika, legataru, izvršilaca testamenta, upravnika imovinom ostavioca koja se nalazi u drugoj članici, kako bi definisali svoj status i svoja prava. Potvrda se upotrebljava za: a) dokazivanje statusa i prava svakog naslednika, kao i svakog legataru koji se pominje u Potvrdi, a u vezi sa imovinom ili delovima na toj imovini, b) pripisivanje nasledniku određenog dela imovine, kao i legataru koji se pominje u Potvrdi, c) definisanje ovlašćenja lica koja se pominju u Potvrdi, a u vezi izvršenja testamentu ili upravljanja imovinom³³.

²⁸ Član 75, st.1 i 2 Uredbe 650/2012.

²⁹ Council regulation (EC) No 1346/2000 of 29 May 2000 on insolvency proceedings (*Official Journal L 160*, 30/06/2000 P. 0001 – 0018).

³⁰ Član 4 Uredbe 650/2012.

³¹ Član 5 Uredbe 650/2012.

³² Član 62, t. 3 Uredbe 650/2012.

³³ Član 63 Uredbe 650/2012.

Potvrda će proizvoditi dejstva u svim zemljama članicama, bez sprovođenja posebnog postupka. Za Potvrdu se određuje pretpostavka tačnosti, za sve elemente koji su sadržani u njoj. Smatra se da lice koje se pominje u Potvrdi, a koje može imati status nasljednika, legatara, izvršioca testamenta ili upravnika imovinom ostavioca, ima taj status, koji je naveden u Potvrdi, bez ikakvih ograničenja, osim onih koji su navedeni u Potvrdi. Za svako lice, koje vrši potrebne radnje na osnovu podataka iz Potvrde, može vršiti plaćanja ili prenositi imovinu na lice koje je određeno u Potvrdi, kao ovlašćeno da prihvati isplatu ili imovnu. Smatra se da to lice ima ovlašćenje da prihvati isplatu ili imovinu, osim, ako ono zna da tih ovlašćenja nema, odnosno, da su podaci u Potvrdi lažni, odnosno, ako nije svesno netačnosti tih podataka zbog nemara. Na osnovu Potvrde, moći će da se upiše imovina ostavioca u odgovarajuće registre zemlje članice³⁴.

DVA PRINCIPA UREDBE 650/2012

Uredba 650/2012 promovira dva važna principa bitna za nasleđivanje sa elementom inostranosti. Prvo, ako neko lice umre u državi članici, koja nije njegova matična zemlja, tada će se primeniti pravo po mestu gde je to lice poslednji put imalo svoje redovno boravište. To pravo će primeniti sudovi i drugi organi u državi članici. Ovaj princip doprinosi izbegavanju sukoba nadležnosti koji bi mogli da nastanu, ako se sudovi u više zemalja oglase nadležnim. Inače, Uredba 650/2012 koristi termin „habitual residence“ kao redovno boravište. Izuzetak od navedenog se odnosi na situaciju kada se zasniva nadležnost po mestu nalaženja imovine pokojnika. Takva nadležnost se može zasnovati, ako je to neophodno za prenos imovine i registraciju iste u zemljišnim knjigama.

Regulisanje pitanja imovine pokojnika zavisi od toga kakve je vrste ta imovina i od čega se sastoji. Pravila Međunarodnog privatnog prava većine evropskih država različito regulišu pitanja vezana za nepokretnu i za pokretnu imovinu. Pravo države u kojoj se nalazi nepokretnost će se primenjivati, ako je ta imovina uključena u masu. Ali, računi u bankama, investicije, akcije i dr., će se regulisati po pravi prebivalištu pokojnika. Problem može nastati, kada se smatra da jedna osoba ima stalni boravak u dve zemlje, što se može odraziti na regulisanje ovog pitanja.

Drugi princip se odnosi na mogućnost da se testament pokojnika otvara po pravu zemlje njegovog porekla. To će svim državljanima EU dati novo pravo, odnosno, to pravo predstavlja veliki napredak u regulisanju ove materije, jer će time svako ko živi u drugoj zemlji unutar EU, moći da zadrži bliske veze sa zemljom porekla, kao i da osigura primenu posebnih odredaba nacionalnog zakonodavstva, koje se odnose na poklone koje je to lice učinilo za života. Uredba 650/2012 će omogućiti da lica mogu izabrati da njihov testament bude regulisan po pravu

³⁴ Član 69 Uredbe 650/2012.

države njihovog porekla, koje će se primenjivati na njihovu celu imovinu. Ali, izbor zakona se, sam po sebi, ne podrazumeva. To mora biti izričito navedeno u aktu poslednje volje. No, za građane nekih država EU, navedeno neće biti dobra varijanta.

Naime, za Fince će navedeno biti ograničavajuće u izboru prava, obzirom da Uredba 650/2012 predviđa znatno manje prava po ovom pitanju, nego što to predviđa zakon o nasleđivanju Finske iz 1965. godine (sa amandmanima iz 2001.)³⁵.

REGULISANJE NASLEĐIVANJA SA ELEMENTOM INOSTRANOSTI U REPUBLICI SRBIJI

Kad je u pitanju Republika Srbija, pomenućemo pravila koja se primenjuju na nasleđivanje sa elementom inostranosti koje definiše Zakon o rešavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja (dalje: Zakon o MPP)³⁶, a pomenućemo i odredbe, koje u ovoj oblasti, određuje Nacrt Zakona o međunarodnom privatnom pravu (dalje: Nacrt)³⁷. Osnovna tačka vezivanja za određivanje merodavnog prava za zakonsko nasleđivanje je *lex nationalis*, odnosno, državljanstvo ostavioca u vreme njegove smrti. Inače, ovo pravilo se primenjuje i kod testamentalnog nasleđivanja. Obim primene merodavnog prava zavisi od vrste postupka koji se vodi i ograničen je na ostaviočevu imovinu za koju se sud domaće zemlje oglosio nadležnim. To znači da se domaći sud može oglositi nadležnim i za imovinu u stranoj državi, na zahtev naslednika. Ali, njegova nadležnost će zavisiti od pravila strane zemlje u kojoj se nalazi imovina za koju se oglosio nadležnim.

Merodavno pravo za testamentalnu sposobnost određuje se po državljanstvu (*lex nationalis*) zaveštaoca u vreme sastavljanja testamenta. Prema tom merodavnom pravu utvrđuju se manje volje, sposobnost za rasuđivanje, elemeti koji su bitni za slobodnu i razumnu poslednju volju.

Merodavno pravo za sadržinu testamenta se određuje po državljanstvu ostavioca u vreme smrti. Testament mora da ispuni određenu formu, odnosno, njegov oblik mora da bude punovažan. U ovoj oblasti vlada princip *in favorem negotii*, koji se ovde naziva i *in favorem testamenti*, što znači da je tendencija da se primeni merodavno pravo po kojoj je testament punovažan. Zbog toga je predviđen niz tačaka vezivanja, koje su preuzete iz Haške konvencije o sukobu zakona u pogledu oblika testamentalnih odredaba iz 1961. godine. Iz tog izvora preuzeta su

³⁵ Norrback-Ilvessalo J., Juusela J., Legal alert Regulation (EU) No. 650/2012 on successions, <http://www.borenus.com/InEnglish/News/Legalalerts/Article/tabid/10572/ArticleId/1422/Default.aspx?Return=10520> (pristup: 14.07.2013).

³⁶ Zakon o rešavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja (Sl. list SFRJ br. 43/82, 72/82, Sl. list SRJ, br. 46/96).

³⁷ Nacrt Zakona o međunarodnom privatnom pravu, <http://arhiva.mpravde.gov.rs/cr/news/vesti/zakon-o-medjunarodnom-privatnom-pravu-radna-verzija.html> (pristup: 22.07.2013).

pravila čijom alternativnom primenom dolazimo do rešenja, odnosno, do punovažnosti testamenta, koji bi, inače, bio nepunovažan, kada bi se primenjivala manje elastična rešenja³⁸.

Što se tiče Nacrta, pomenućemo da se veći broj odredaba posvećuje nasleđivanju sa elementom inostranosti. Uređuju se nadležnost, mere za obezbeđenje i zaštitu prava prema zaostavštini, izbor merodavnog prava, merodavno pravo u odsustvu izbora, zatim za sadržinu zaveštavanja, za zaveštajnu sposobnost, za formu zaveštavanja, raspolaganje pravnim poslovima imovinom za života ostavioca, posebni naslednopravni režimi, obim merodavnog prava i zaostavština bez naslednika. Nacrt je regulisao i uobičajeno boravište. Međutim, u mišljenju o Nacrtu koje je dato od strane eksperata imenovanih od strane Saveta Evrope, dat je predlog da se taj član izbriše.

Naime, u Uredbi 650/2012 nema odredbe koja definiše boravište, iako se daju neke naznake za tumačenje boravišta u pitanjima nasleđivanja. Objašnjenje je da lista okolnosti koje treba uzeti u obzir kad je u pitanju definisanje uobičajenog boravišta, može, u određenim situacijama da se pokaže korisnom, u drugim ne. Navodi se da bi bilo bolje imati opštu definiciju boravišta, koja bi se primenjivala i na pitanja nasleđivanja³⁹.

Kao što vidimo, uzimaju se u obzir odredbe Uredbe 650/2012 i kad je u pitanju Nacrt. Složenost u ovim odnosima stvara element inostranosti. Zbog toga je i neophodna Potvrda, obzirom da se postavljaju mnoga pitanja vezana za položaj stranog ostavioca u domaćoj zemlji, kao i za položaj ostavioca domaćeg državljanstva u stranoj zemlji. Isto tako, problem može prouzrokovati i činjenica da sve zemlje ne tretiraju jednako ostaviočevu imovinu. Tako, postoje zemlje koje prihvataju princip podeljene zaostavštine, kao i zemlje koje prihvataju princip jedinstvene zaostavštine. Ono što predstavlja problem kod podeljene zaostavštine jeste regulisanje različitih delova imovine različitim pravima.

Važno pitanje, koje se često postavlja, u ovoj oblasti, jeste status zaostavštine bez naslednika. Osnovno je pravilo da takvu zaostavštinu nasleđuje država, ali pitanje je, po kom pravu će se raspraviti ovakva situacija. To, pre svega, zavisi od vrste stvari koja predstavlja ostaviočevu imovinu⁴⁰.

ZAKLJUČAK

Postoje mnoga pitanja koja će se morati razjasniti kad Uredba 650/2012 stupi na snagu. To se, pre svega, odnosi, na imovinski režim, koji je različit u zemlja-

³⁸ Članovi 30 i 31 Zakona o MPP; Pak M., Međunarodno privatno pravo, Beograd 1991, str. 345.

³⁹ Mišljenje o Nacrtu Zakona o međunarodnom privatnom pravu Republike Srbije, Savet Evrope <http://arhiva.mpravde.gov.rs/cr/news/vesti/zakon-o-medunarodnom-privatnom-pravuradna-verzija.html> (pristup: 22.07.2013).

⁴⁰ Čolović V., Međunarodno privatno pravo, Banja Luka, str. 167.

ma članicama. Za građane EU bitno je da sudska praksa, pre svega, objasni odnos između primene prava EU i nacionalnog javnog poretka. Ali, postojaće problem, pre svega, za notare, kao i lica koja vode registre, a to se odnosi na rad sa dokumentima iz drugih zemalja članica. To može dovesti i do potrebe za promenom nacionalnog zakonodavstva⁴¹.

No, kad je u pitanju određivanje i primena merodavnog prava, tu se mora izdvojiti sledeće. Naime, sa jedne strane Uredba 650/2012 određuje mogućnost izbora prava putem autonomije volje, dok sa druge strana, ova Uredba ima jedinstven pristup u uređivanju ove materije. To stvara mogućnost više različitih sukoba. To se, pre svega, odnosi na sukob između prava koje se primenjuje na nasleđivanje (*lex successionis*) i prava koje se primenjuje na imovinu u svakoj državi članici (*lex rei sitae*). Po mišljenju autora iz EU, postoji bitan razlog za korišćenje autonomije volje prilikom određivanja merodavnog prava od strane građani na EU, a što se odnosi na režim podele imovine.

Naime, lice koje živi u drugoj zemlji članici, a ne zemlji svog državljanstva, iskoristiće pravo da izabere pravo po svom državljanstvu, zato što se time može postići režim obavezne podele imovine. No, u vezi sa tim, postoji problem sa ovim pravilima. *Lex successionis* može da bude u suprotnosti sa javnim poretkom zemlje članice. Uredba 650/2012 omogućava da zemlje članice, putem kompromisa odbiju primenu njenih pravila, ako su ona „očigledno nespojiva“ sa javnim poretkom zemlje članice. Dalje, problemi mogu postojati u slučaju da su neki od oblika imovine ili imovinskih prava nepoznati u pojedinim zemljama članicama⁴².

Napred smo već pominjali neke od najvažnijih karakteristika i principa Uredbe 650/2012. Međutim, na kraju izdvajamo tri najvažnija cilja donošenja ovog akta. Prvi se odnosi na nastojanje Uredbe 650/2012 da stvori jedinstven sistem za rešavanje prekograničnih slučajeva u stvarima nasleđivanja. Drugi cilj je pojednostavljenje procedure za rešavanje predmeta nasleđivanja sa prekograničnim elementom. No, treći cilj, a, ujedno, najveći doprinos Uredbe 650/2012 je rešavanje predmeta nasleđivanja sa prekograničnim elementom po jednom pravu, kao i lakše dokazivanje prava naslednika, legatarata, upravnika imovine ostavioca i izvršioca testamenta u drugoj državi članici, u kojoj se nalazi imovina, pomoću Potvrde⁴³. Međutim, najvažniji cilj i svrha donošenja Uredbe 650/2012 se sastoji u tome, da obuhvati sve građanskopravne aspekte nasleđivanja imovine umrlog lica, a što se odnosi na sve oblike prenosa imovine i regulisanja prava i obaveza nakon smrti ostavioca.

⁴¹ Akkermans B., *EU Succession Regulation Creates Problems*, <http://www.mepli.eu/2012/06/eu-succession-regulation/>, (pristup: 22.07.2013).

⁴² Akkermans B., *EU Succession Regulation Creates Problems*, op. cit.

⁴³ *New EU rules simplify cross-border succession cases*, <http://eu2012.dk/en/NewsList/Marts/Uge-11/cross-border-succession> (pristup: 21.07.2013).

VLADIMIR ČOLOVIĆ, Ph.D.,
Principal Research Fellow, Institute of
Comparative Law, Belgrade

DETERMINATION AND APPLICATION OF APPLICABLE LAW
IN CASES OF INHERITANCE (SUCCESSION) IN THE EU LAW

Summary

The Regulation (EU) No 650/2012 of the European Parliament and of the Council of 4 July 2012 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and acceptance and enforcement of authentic instruments in matters of succession and on the creation of a European Certificate of Succession will be applied to cases of inheritance with a cross-border element. The main objective of this act is regulation of property of the decedent, after his death, by the one law. Unless otherwise provided for in this Regulation, the law applicable to the succession as a whole shall be the law of the State in which the deceased had his habitual residence at the time of death. Also, the Regulation define the possibility of determining applicable law by the choice of law.

The Regulation (EU) No 650/2012 define the applicable law for an agreement as to succession, and for a disposition of property upon death. This Regulation, also, creates a European certificate of succession as a document that will allow a certain person to prove that he is the heir, legatee, executor of will, or the person who manages the assets of the decedent across the EU. The main objective of this Regulation is to create a unified system in this area. This Regulation shall apply from 17 August 2015.